

«دعا» جایگاه ذات حق را تثبیت می‌کند

صاحب تفسیر مشکاة گفت: دعا، هم ارتباط انسان با خداوند را برقرار می‌کند و هم جایگاه ذات حق را تثبیت می‌نماید؛ یعنی انسان می‌پذیرد که خداوند چنین منزلتی دارد و رابطه خود با خداوند را اثبات می‌کند.

صاحب تفسیر مشکاة گفت: دعا، هم ارتباط انسان با خداوند را برقرار می‌کند و هم جایگاه ذات حق را تثبیت می‌نماید؛ یعنی انسان می‌پذیرد که خداوند چنین منزلتی دارد و رابطه خود با خداوند را اثبات می‌کند.

محمدعلی انصاری صاحب تفسیر مشکاة به گزارش ایکنا از خراسان رضوی، محمدعلی انصاری، صاحب تفسیر مشکاة، در نشست‌ای که محتوای آن از کانال‌های مجازی منتسب به این مفسر قرآن کریم منتشر می‌شود، با موضوع «ناب‌ترین شیوه ارتباطی انسان با خدا، دعاست» اظهار کرد: هر کسی که خداوند را بخواند، حتی اگر همراه با او معبودی دیگر را بخواند، هیچ برهانی برای این عمل وجود ندارد؛ زیرا هر کس چنین کند، حساب او در نزد خداوند است و به راستی که کافران رستگاری و فلاح نخواهند داشت.

وی ادامه داد: به شریفه قرآن می‌فرماید: وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَلَا بَرَّهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّ الْكُفْرِينَ لَا يُفْلِحُونَ؛ و هر کس معبودی دیگر را همراه با خداوند بخواند، هیچ برهانی برای او وجود ندارد؛ و حساب او نزد پروردگار اوست؛ یقیناً کافران رستگاری نخواهند یافت.»

صاحب تفسیر مشکاة بیان کرد: این آیه به شکل جمله شرطی بیان می‌شود: «وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ؛ هر کس که بخواند، همراه با خداوند، معبودی دیگر را، حساب او نزد خداوند است و مورد بررسی قرار خواهد گرفت». قسمت «لَا بَرَّهَانَ لَهُ» به عنوان جمله ای معترضه بیان می‌کند که هیچ برهانی برای چنین کاری وجود ندارد و در عین حال، حساب فرد محفوظ است.

انصاری افزود: کلمه «إِلَه» از ماده «إِلَهَة» به معنای معبود گرفته شده است. بنابراین، هر کسی که همراه با خداوند معبودی دیگر را بخواند، حساب او نزد خداوند محفوظ است. فعل «يَدْعُ» در اینجا به جای «يَعْبُدُ» آمده است. یعنی به جای «عبادت»، «دعاء» به کار رفته است، در حالی که از نظر ادبی و سیاق آیه، انتظار می‌رفت فعل «يَعْبُدُ» استفاده شود.

وی بیان کرد: این نکته بسیار ظریف و مهم است که در قرآن، گاهی خداوند به جای فعل «عبادت»، فعل «دعاء» را به کار می‌برد و بالعکس. برای مثال، در سوره مبارکه فرقان، ویژگی‌های بندگان شایسته الهی بیان شده است: «وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ» یعنی این بندگان صرفاً خداوند را می‌خوانند و هیچ شائبه شرکی در عبادت آن‌ها نیست. خداوند در این موارد، «دعاء» را به جای «عبادت» به کار می‌برد تا ارتباط عمیق و لطیف بین انسان و خالق را نشان دهد.

صاحب تفسیر مشکاة در ادامه گفت: مثال دیگر، سوره مبارکه غافر است: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ؛ مرا بخوانید تا شما را پاسخ دهم». در ادامه می‌فرماید: إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ، یعنی کسانی که از عبادت من سرپیچند، به زودی وارد دوزخ خواهند شد. نکته مهم این است که خداوند در این آیه، فعل «عبادت» را به کار برده، در حالی که موضوع بحث «دعاء» است. بنابراین، روشن می‌شود که در قرآن، مفاهیم دعا و عبادت گاهی جایگزین هم می‌شوند و این جایگزینی نکته ای لطیف و دقیق در شیوه ارتباط انسان با خداوند است.

انصاری گفت: راز این موضوع آن است که دعا، بالاترین و ناب‌ترین شیوه ارتباط انسان با خداوند است. دعا در حقیقت اوج تبلور عبادت و بندگی انسان است. وقتی انسان به سوی خداوند دعا می‌کند، جوهر عبودیت و بندگی خود را نشان می‌دهد، فقر و نیازمندی خود را اقرار می‌کند و جایگاه بندگی خود را تثبیت می‌نماید. دعا، هم ارتباط انسان با خداوند را برقرار می‌کند و هم جایگاه ذات حق را تثبیت می‌نماید؛ یعنی انسان می‌پذیرد که خداوند چنین منزلتی دارد و رابطه خود با خداوند را اثبات می‌کند.

وی تأکید کرد: دعا با آن معنای معمول که بیشتر مردم تصور می‌کنند (یعنی صرفاً درخواست و خواهش از خداوند)، تفاوت دارد. در قرآن، دعا خود یک هدف است؛ یعنی وقتی انسان به مقام دعا و ارتباط دعایی با خداوند می‌رسد، به اوج عبودیت و بندگی و هدف خلقت می‌رسد. البته نوع مرسوم دعا که موضوعیت دارد، یعنی برای رسیدن به خواسته‌ها، نیز وجود دارد؛ اما نکته مهم آن است که این نوع دعا نیز وسیله ای برای تثبیت جایگاه انسان در مقام بندگی و اتصال به روح عبادت است.

صاحب تفسیر مشکاة با بیان اینکه ادعیه معصومین، به ویژه ادعیه صحیفه سجادیه، این حقیقت را به زیبایی نشان می دهند، افزود: آن ها انسان را در جایگاه عبد بودن قرار می دهند و ارتباط لطیف و روحانی با پروردگار را فراهم می آورند. در این دعاها، خواسته ها نیز مطرح می شوند، اما آن ها وسیله ای هستند برای تثبیت ارتباط انسان با خداوند و اوج عبودیت او.

انصاری در پایان تصریح کرد: بنابراین، دعا در قرآن، به معنای واقعی و قرآنی، همان عبادت و جوهر عبودیت است. انسان با دعا جایگاه خود و جایگاه ذات حق را تثبیت می کند و ارتباطی عمیق، لطیف و پایدار با خداوند برقرار می نماید. این واقعیت نشان می دهد که دعا، نه صرفاً وسیله ای برای رسیدن به نیازها، بلکه اوج بندگی و حقیقت عبادت است.